Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények, Miskolc, XIX. évfolyam, 1. szám (2026), pp. 88–114.
https://doi.org/10.32977/anyk.2026.008

NYELVI TANÁCSADÁS CSEHORSZÁGBAN ÉS MAGYARORSZÁGON: ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉS

LANGUAGE CONSULTING IN CZECHIA AND HUNGARY: A COMPARATIVE ANALYSIS

JAKAB DOROTTYA – LUDÁNYI ZSÓFIA[1] [2]

Absztrakt: Az intézményes nyelvi tanácsadás olyan kétirányú kommunikációs csatorna, amely közvetlen interakciót tesz lehetővé a nyelvész szakértők és a hétköznapi nyelvhasználók között. Bár a nyelvi tanácsadó szolgálatok több európai országban is hasonlóan fontos szerepet töltenek be a nyelvi tudatosság formálásában, az egyes országok intézményeinek nyelvi tanácsadási gyakorlatai egyelőre ritkán válnak nemzetközi összehasonlító kutatások tárgyává. A tanulmány e hiányon enyhít egy magyar és egy cseh nyelvi tanácsadó szolgálat gyakorlatának összehasonlításával. A kutatás kvalitatív módszertanra épül: a cseh és magyar szakirodalom összevetése mellett a szerzők egy 15 napos prágai tanulmányút keretében, résztvevő megfigyeléssel vizsgálták a Cseh Tudományos Akadémia Cseh Nyelvi Intézetének munkáját, egy rövid fókuszcsoportos interjúval kiegészítve. Az eredmények alapján a cseh és magyar gyakorlatokban a közös közép-európai akadémiai gyökerek mellett jelentős átfedések mutatkoznak a megkeresések típusai és a válaszadási stratégiák terén is. Az elemzés a rendszerszintű hasonlóságok mellett az eltéréseket is feltárja, amelyek részben a különböző nyelvi tanácsadási csatornák technológiai sajátosságaiból, részben pedig nyelvspecifikus tényezőkből adódnak. A tanulmány végül amellett érvel, hogy a két gyakorlat párhuzamai lehetővé teszik a közös alapelvek, jó gyakorlatok azonosítását.

Kulcsszavak: *nyelvi tanácsadás, nyelvmenedzselés, összehasonlító elemzés, interjú, kodifikáció*

Abstract: Institutional language consulting is a two-way communication channel that provides direct interaction between professional linguists and everyday language users. Although language consulting services have an equally important role in shaping language awareness in several European countries, the language consulting practices of institutions in

[1] JAKAB DOROTTYA
doktorandusz, tudományos segédmunkatárs
ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem, Nyelvtudományi Doktori Iskola
ELTE Nyelvtudományi Kutatóközpont
jakab.dorottya@nytud.elte.hu
DR. HABIL. LUDÁNYI ZSÓFIA PHD
tudományos munkatárs, egyetemi docens
ELTE Nyelvtudományi Kutatóközpont
Pázmány Péter Katolikus Egyetem
ludanyi.zsofia@nytud.elte.hu

[2] A cikk elkészítését megalapozó tanulmányutat Ludányi Zsófia esetében a Cseh Tudományos Akadémia Josef Dobrovský-ösztöndíja (Josef Dobrovský Fellowship), Jakab Dorottya esetében pedig az ELTE Erasmus+ Rövid távú doktori mobilitási pályázata támogatta.

individual countries rarely become the subject of cross-cultural comparative research. This paper aims to narrow this gap by comparing the practices of a Hungarian and a Czech language consulting service. The research applies a qualitative methodological approach: in addition to comparing related Czech and Hungarian professional literature, the authors examined the work of the Czech Language Institute of the Czech Academy of Sciences through participant observation during a 15-day research visit to Prague, supplemented by a small-scale focus group interview. The results reveal that in the Czech and Hungarian practices, in addition to shared Central European academic roots, there are significant similarities in terms of the types of inquiries and response strategies. Alongside the systemic similarities, the analysis also exposes some differences, which arise from the technological characteristics of the different language consulting channels and also from language-specific factors. The paper concludes by advocating that the parallels between the two practices enable the identification of shared principles and best practices in language consulting.

Keywords: *language consulting, language management, comparative analysis, interview, codification*

1. Bevezetés

Számos európai országban működnek nyelvi tanácsadó szolgálatok, melyeknek intézményi háttere változatos képet mutat. Míg Közép- és Kelet-Európában – így pl. Csehországban és Magyarországon is – ez a feladatkör hagyományosan nemzeti tudományos akadémiákhoz, kutatóintézetekhez kötődik, addig Európa más részein gyakran nyelvi ügynökségek, állami hivatalok vagy nagy múltú könyvkiadók (pl. német nyelvterületen a Duden) tartják fenn e szolgáltatásokat (Ludányi 2020a). A regionális sajátosságok ellenére a nyelvi tanácsadás mindenütt olyan egyedülálló, kétirányú csatornát biztosít, amelyen keresztül a nyelvész szakértők és a hétköznapi nyelvhasználók interakcióba léphetnek egymással. Bár a nyelvi tanácsadó szolgálatok központi szerepet játszanak a nyelvről, a nyelvi normáról való gondolkodás alakításában, a tanácsadói munka módszertana és intézményi stratégiái egyelőre viszonylag ritkán válnak rendszerszintű kutatás, különösen nemzetközi összehasonlító vizsgálat tárgyává.

A tanulmány ezen a hiányon kíván enyhíteni a magyar és a cseh nyelvi tanácsadási gyakorlatok összehasonlításával. A kutatás célja, hogy feltárja a két ország egy-egy meghatározó, kutatóintézeti keretek között működő intézményének tanácsadási stratégiái közötti párhuzamokat és eltéréseket.

Tanulmányunk felépítése a következő. Jelen bevezető fejezet (1.) után a kutatás elméleti hátterének leírása következik (2.). Ezt követően ismertetjük a magyar és a cseh nyelvi tanácsadó szolgálatok munkájának intézményi hátterét (3.). Majd rátérünk az empirikus kutatás (4.), valamint az adatgyűjtési folyamat eredményeinek (5.) bemutatására. Következtetésként elvégezzük a magyar és cseh gyakorlatok összehasonlító elemzését (6.). Végül a tanulmány összegzéssel zárul (7.).

2. Elméleti háttér

2.1. Az intézményes nyelvi tanácsadás nyelvmenedzselési keretei

A nyelvi tanácsadás hétköznapi gyakorlatként az élet számos színterén jelen van (Jakab 2023: 21, megj. a.). A nagyobb közösség előtt (különösen formálisabb színtereken) való megszólalások, nyilvánosságnak szánt szövegproduktumok készítése és az ezekhez hasonló nyelvi tevékenységek reflektíven kísért folyamatok, amelyek során a beszélők számos nyelvi problémával szembesülnek. Ezek kezelése nem mindig oldható meg az adott interakcióban, így a beszélők a nyelvi jelenségek értékelésében gyakran kérnek szakértői segítséget, tájékoztatást (vö. Heltai 2004: 410).

A tanulmányban az intézményes keretek között zajló nyelvi tanácsadást, valamint a nyelvi tanácsadó szolgálatok működését a nyelvmenedzselés-elmélet (Jernudd–Neustupný 1987) keretében írjuk le. Az elmélet központi fogalma a nyelvi probléma. Ez a terminus – az általunk alkalmazott (lehető legtágabb) definíciója szerint – bármely negatívan, pozitívan vagy semlegesen értékelt nyelvi jelenséget jelölhet, amely egy adott helyzetben reflexiót vált ki a beszélőből, a beszédpartnerből vagy egy külső szemlélőből (Ludányi et al. 2022: 75). Lanstyák (2018: 31) megkülönbözteti a konkrét élethelyzetekben jelentkező, helyhez és időhöz, konkrét emberekhez kötődő eseti problémákat, valamint az eseti problémák általánosításával létrejövő típusproblémákat (problématípusokat). Az egyedi problémáknál az interakció résztvevői egy konkrét helyzetben találkoznak egy adott típusprobléma egy példányával (Lanstyák 2014: 327–328).

Értelmezésünk szerint a nyelvmenedzselés fogalma minden, a nyelvre, illetve konkrét diskurzusokra irányuló tevékenységre vonatkoztatható, így a nyelvi jelenségekre való reflektálásra és az annak nyomán megvalósuló nyelvalakító tevékenységre is (Ludányi et al. 2022: 75).

A nyelvmenedzselés-elmélet megkülönbözteti a mindennapi interakciókban megvalósuló egyszerű, valamint az intézményi háttérrel rendelkező szervezett nyelvmenedzselést (Nekvapil 2012), illetőleg a nyelvmenedzselés mikro- és makroszintjét is (Kimura–Fairbrother 2020). Az általunk alkalmazott megközelítésben a nyelvi közönségszolgálatokhoz érkező megkeresések és az azokra adott szakértői válaszok olyan sajátos interakcióknak tekinthetők (Beneš et al. 2018), amelyekben az egyéni, mikroszintű nyelvi problémák találkoznak a makroszintű problémakezeléssel, a nyelvi tanácsadó szolgálat pedig kapcsolatot teremt, közvetítő szerepet tölt be a nyelvmenedzselés különböző szintjei között.

2.2. A nyelvi tanácsadási gyakorlatok nemzetközi összehasonlításának jelentősége

A nyelvi tanácsadás intézményesült gyakorlatai, bár szoros kapcsolatban vannak az adott nemzet nyelvi kultúrájával és történeti hagyományaival, nem tekinthetők elszigetelt jelenségeknek. A 21. századi információs társadalom kihívásai a közép-európai régió nyelvtudományi intézményeit hasonló modernizációs kihívások elé állítják, amelyek elkerülhetetlenné teszik a működési stratégiák újragondolását.

Ebben a kontextusban a jó gyakorlatok feltárását és megosztását támogató összehasonlító szemlélet kiemelt jelentőséggel bírhat. Az összehasonlító elemzés ugyanis lehetővé teszi a nyelvi kultúrától függő és az általános intézményi sajátosságok szétválasztását. Míg a konkrét helyesírási vagy nyelvhasználati kérdések, problémák gyakran az adott nyelv strukturális jellemzőiből fakadnak, addig a nyelvi tanácsadási stratégiák, a tanácsadás közvetítő csatornáinak megválasztása vagy a tanácsadó és a kérdező közötti interakció dinamikája olyan rendszerszintű jellemzők, amelyek nemzetközi távlatban is értelmezhetők.

2.3. A nyelvi tanácsadás nemzetközi diskurzusának aktuális állapota

Bár a nyelvi tanácsadással egyre több tanulmány foglalkozik, a különböző nemzeti gyakorlatok összehasonlító elemzése egyelőre alulkutatott területnek számít. Ennek egyik fő oka, hogy a tanácsadási gyakorlatokat bemutató publikációk hagyományosan az adott ország nemzeti nyelvén születnek meg (pl.: Scholze-Stubenrecht 1991; Előry 1994; Uhlířová 1996; Lehr 1998; Kardos 2007; Riegel 2007; Heltainé Nagy 2012, 2021; Pravdová 2015; Hennig–Koch 2016; Lengar Verovnik 2016; Černá 2017; Dvořáková 2020, 2024a, 2024b, 2024c, Ludányi 2020b; Ludányi et al. 2022; Dobrovoljc 2023; Jakab 2023; Domonkosi 2024), így a kutatási eredmények gyakran rejtve maradnak a nemzetközi kutatóközösség előtt. Bár az utóbbi időben jelentősen megnőtt a témában született angol nyelvű tanulmányok száma (pl.: Uhlířová 1997; Beneš et al. 2018; Jernudd 2018; Ludányi 2019, 2020a, 2024; Zajíc et al. 2019; Prošek 2020; Kopecký 2022; Lengar Verovnik–Dobrovoljc 2022; Ludányi–Domonkosi 2023; Tomov 2023; Vranjek Ošlak 2023, 2025; Zilgalve 2025; Jakab megj. a.), ezek továbbra is dominánsan egy-egy konkrét intézmény belső gyakorlataira fókuszálnak.

Az elmúlt években azonban figyelemre méltó törekvések indultak a nemzetközi diskurzus élénkítésére, beleértve a tanácsadási gyakorlatok összehasonlító szemléletű vizsgálatát is. Ennek egyik legjelentősebb példája a Cseh Tudományos Akadémia Cseh Nyelvi Intézetének Nyelvművelő Osztálya és az Észt Nyelvi Intézet együttműködésében megvalósuló TELMER projekt. A kezdeményezés célja a különböző országok tanácsadó intézményeinek összefogásán túl olyan általánosan alkalmazható, nemzetközi szabványok kidolgozása, amelyek egységes alapokra helyezik a nyelvi tanácsadási gyakorlatokat. Ennek az együttműködésnek a mérföldköve a 2024-ben publikált *Standard of language consulting: towards universally accepted principles and best practices* című dokumentum (W1). Ez a szabvány kísérletet tesz a nyelvi tanácsadás egyetemes alapelveinek és „jó gyakorlatainak” a rögzítésére, ezzel megteremtve a lehetőséget a szolgáltatások minőségbiztosításán túl a nemzetközi összevethetőségére is. E fejlemények tükrében a tanulmányban bemutatott magyar–cseh összehasonlítás illeszkedik abba a kurrens nemzetközi tendenciába, amely a különböző nemzeti tanácsadási gyakorlatok közös szakmai alapokra helyezését célozza meg. A területen mutatkozó kutatási űrt és a nemzetközi diskurzus aktuális állapotát támasztja alá Ludányi (2026a) átfogó szakirodalmi áttekintése is, amely rávilágít a szisztematikus összevetések szükségességére. Emiatt bírnak különös jelentőséggel

azok az úttörő munkák, amelyek kísérletet tettek a cseh nyelvi tanácsadás és más szláv nyelvű közösségek gyakorlatának egybevetésére. Az alábbiakban két ilyen mérvadó elemzést mutatunk be, amelyek keretet adnak a jelen tanulmányban bemutatott magyar–cseh vizsgálatnak is.

2.4. A cseh nyelvi tanácsadás regionális összehasonlításban

2.4.1. A bolgár és a cseh gyakorlat összehasonlítása

Az összehasonlító elemzések sorában alapműnek számít Uhlířová és Tomov 2008-as tanulmánya, amely a prágai és a szófiai nyelvi közönségszolgálat működését veti össze. A szerzők célja az volt, hogy feltárják a két, történetileg és szerkezetileg hasonló háttérrel rendelkező szláv nyelvű intézmény működési stratégiái közötti hasonlóságokat és különbségeket.

A tanulmányban bemutatott két nyelvi tanácsadó szolgálat intézményi hátterét mindkét esetben a volt szocialista országokra jellemző tudományos akadémiai struktúra adja. A Cseh Nyelvi Intézet és a Bolgár Nyelvi Intézet egyaránt az ország legmagasabb szintű nyelvtudományi fóruma, ami a nyelvi tanácsadóknak a beszélőközösség részéről megkérdőjelezhetetlen szakmai legitimitást biztosít (Kopecký 2022). Az intézményi háttér kialakulása mindkét esetben szorosan összefonódott a nemzeti szótárírói és nyelvművelő hagyományokkal. A cseh közönségszolgálat 1946-ban indult el állandó jelleggel az akadémiai kereteken belül, míg a bolgár nyelvi tanácsadás 1952-ben kezdte meg működését. A bolgár közönségszolgálat bázisát az 1942-ben eredetileg szótári központként létrehozott Bolgár Nyelvi Intézet adta, amelynek elsődleges feladata a nemzeti értelmező szótár anyagának gondozása volt.

Az összehasonlítás rámutatott arra is, hogy a két intézmény jogi státusza különböző. Bulgáriában a tanácsadó szolgálat tevékenységét egy 1950-es kormányrendelet állami szintre emelte, felhatalmazva az intézetet a hivatalos nyelvi norma meghatározására. Ennek köszönhetően a bolgár szakértők véleménye akár bírósági ügyekben is döntő erejű lehet. Ezzel szemben a cseh nyelvi közönségszolgálat által nyújtott tanácsadás inkább szakértői-szolgáltatói jellegű, a munkatársak pedig nem rendelkeznek jogi felhatalmazással.

A szerzők vizsgálták a tanácsadás fizikai kereteit is. Megállapították, hogy míg Bulgáriában a telefonos közönségszolgálat időben kiterjedtebb (napi 8 óra), addig a cseh szolgálathoz a rövidebb időkeret ellenére több hívás érkezik, tehát intenzívebbnek mondható (napi 3 óra alatt 50-60 hívás). Ez utóbbi a cseh társadalom aktívabb nyelvi tudatosságára, vagy akár a szolgáltatás szélesebb körű ismertségére, jobb marketingjére is utalhat. Az összehasonlítás alapján a közönségszolgálatokhoz érkező nyelvi problémák hasonlóak. Mindkét nyelv esetében a kérdések mintegy 30%-a (a cseh esetben 31%, a bolgárnál pedig 25% körüli) helyesírási jellegű,[3]

[3] Ez az arány a Nyelvtudományi Kutatóközpont közönségszolgálatának tapasztalataihoz képest rendkívül alacsonynak tűnhet, ott ugyanis a kérdések 80-90%-a a helyesírással

a többi kérdés az alaktannal, a szókészlettel (főként a szavak jelentésével), stilisztikával (főként a hivatalos és az informális stílus közti választással), különféle mondattani szerkezetekkel kapcsolatos. A korábban feltett kérdésekből mindkét intézményben adatbázisok épülnek.

A kutatás fő konklúziója, hogy az intézményes nyelvi tanácsadás nem tekinthető egyirányú, pusztán előíró jellegű folyamatnak; sokkal inkább empirikus adatok gazdag forrása, amelyből a kodifikációt végző szakemberek is jelentős mértékben profitálnak (Uhlířová 1997). Az összehasonlító elemzés rávilágított arra is, hogy a kodifikációs folyamatok hatékonyságát jelentősen növeli a tanácsadói gyakorlatból származó nyelvhasználati adatok becsatornázása a nyelvi segédeszközök fejlesztésébe. Ez a megközelítés illeszkedik a nyelvmenedzselés-elmélet alulról felfelé építkező (bottom-up) szemléletéhez (Nekvapil–Sherman 2015), amelyben az egyszerű (egyéni) nyelvmenedzselés során felmerülő problémák közvetlenül befolyásolják a szervezett (intézményi) szintű döntéshozatalt.

2.4.2. A cseh és a szlovén gyakorlat összehasonlítása

Mžourková legfrissebb kutatása (2024) a prágai Cseh Nyelvi Intézet és a ljubljanai Fran Ramovš Nyelvtudományi Intézet tanácsadó szolgálatának működését veti össze. Az összehasonlítás rámutat, hogy az intézményi múltat tekintve a szlovén közönségszolgálat jóval később, hivatalosan csak 2012-ben jött létre. Míg a cseh nyelvi tanácsadó szolgálat már a második világháború előtti alapítása óta (1936), majd 1946-os akadémiai integrációját követően is folyamatosan jelen volt a nyilvánosságban, a szlovén gyakorlatban a formális alapítást évtizedekig tartó, informális és eseti jellegű tanácsadói tevékenység előzte meg.

Az összehasonlítás alapján a két intézmény között a szervezeti felépítésben is különbség mutatkozik. Csehországban a nyelvi tanácsadó szolgálat egy kimondottan erre a célra dedikált osztályhoz (Nyelvművelő Osztály) kötődik, ami egyfajta szakmai specializációt tesz lehetővé. Ezzel szemben Szlovéniában a feladatot egy interdiszciplináris szerkesztőbizottság látja el, amelyben az intézmény különböző nyelvészeti szervezeti egységének szakértői működnek együtt (Lengar Verovnik–Dobrovoljc 2022: 192–194), így biztosítva a tanácsadói válaszok több szempontot is figyelembe vevő kidolgozását.

A kutatás rámutat arra is, hogy a két intézmény gyakorlata a nyelvi tanácsadás csatornáiban is különbözik. Míg a cseh nyelvi közönségszolgálatnál a telefon a fő csatorna, addig a szlovén intézmény kizárólag online űrlapon keresztül fogad kérdéseket. A kérdésekből és a rájuk adott válaszokból mindkét intézményben adatbázis épül, továbbá a közönségszolgálati tapasztalatokat beépítik különböző nyelvhasználati útmutatókba, digitális kézikönyvekbe is. Így jött létre Csehországban az internetes nyelvhasználati kézikönyv (*Internetová jazyková příručka*, W2) és Szlovéniában a *Pravopis 8.0* (Dobrovoljc et al. 2022) normatív útmutató.

kapcsolatos. Ráadásul maguk a cseh adatok is ellentmondásosak, hiszen a későbbi beszámolók alapján a cseh közönségszolgálathoz érkező kérdések többsége (kb. kétharmada) is helyesírási jellegű. Ennek lehetséges okaira az 5.2. fejezetben térünk ki.

A közönségszolgálatokhoz forduló kérdezőket illetően szintén hasonló a két intézmény helyzete: a tanácsadást mindkét országban elsősorban magasan iskolázott szakemberek (újságírók, korrektorok, fordítók, közigazgatási dolgozók) veszik igénybe, akiknek a munkájához elengedhetetlen a nyelvi norma ismerete.

A cseh és szlovén gyakorlatok összehasonlítása rávilágít arra, hogy a nyelvi tanácsadás túlmutathat a kérdezők problémamegoldásának eseti támogatásán. Mžourková (2024: 229) szerint ugyanis a folyamat egyik kulcseleme az úgynevezett „láthatatlan feladatok" ellátása, vagyis az, hogy a tanácsadók az interakciók során az intézmény szakmai tekintélyét közvetítik és testesítik meg (Kopecký 2022). Ez a tekintély azonban nem csupán elméleti tudáson alapul, hanem folyamatos empirikus adatgyűjtés eredménye. A szakemberek a nyelvi tanácsadás során „nyers" nyelvi adatokhoz jutnak, a kérdések megválaszolása során ugyanis korpuszok és egyéb források bevonásával aktívan monitorozzák a tényleges nyelvhasználatot (Mžourková 2024: 230). E folyamatok pedig szoros kapcsolatban állnak a lexikográfiai munkával is: a tanácsadás során nyert felismerések közvetlenül hozzájárulnak a nyelvi erőforrások és szótárak fejlesztéséhez, javításához (Mžourková 2024: 226, 231).

A modern nyelvi tanácsadási modellben – összhangban a nyelvmenedzselés-elmélet bottom-up szemléletével – a felhasználó szerepe is felértékelődik. A szlovén gyakorlat példája mutatja, hogy a közönségszolgálat a nyilvános viták és felhasználói visszajelzések platformjává válhat, ahol a közönség észrevételei a norma megújításának és a helyesírási szabályzatok frissítésének szerves részét képezik (Lengar Verovnik–Dobrovoljc 2022: 191–193). Ebben a modellben a nyelvi tanácsadó szolgálat a normatív útmutatók szerkesztői és a szélesebb nyilvánosság közötti közvetítő közeg lesz, amely biztosítja a kodifikációs folyamatok társadalmi beágyazottságát (Lengar Verovnik–Dobrovoljc 2022: 200).

3. A magyar és a cseh nyelvi tanácsadás intézményi háttere

3.1. Az ELTE Nyelvtudományi Kutatóközpont tanácsadó szolgálata

A Nyelvtudományi Kutatóközpont (továbbiakban Kutatóközpont) jogelődje, a Nyelvtudományi Intézet 1949. szeptember 12-én alakult meg a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium intézményeként. Az intézmény 1951 elején került át a minisztérium felügyelete alól a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) kutatóintézet-hálózatába (Kiss 2000: 3–5). Ezt a több évtizedes szervezeti stabilitást a kutatóintézeteknek az MTA-tól való 2019. szeptember 1-jei elcsatolása törte meg, innentől kezdve a Nyelvtudományi Intézet is az Eötvös Loránd Kutatási Hálózat (később HUN-REN Magyar Kutatási Hálózat) részeként működött tovább. 2021-től Nyelvtudományi Kutatóközpont néven folytatta tevékenységét, majd egy újabb szervezeti váltást követően, 2025. augusztus 1-jétől az Eötvös Loránd Tudományegyetem részeként végzi kutatási és tudományos közcélú feladatait. A 2026 tavaszán elindult intézményi tárgyalások alapján a Magyar Tudományos Akadémia (továbbiakban Akadémia), a kutatói közösség, valamint a kormány részéről egyaránt kifejezett szándék mutatkozik arra, hogy a kutatóhálózat intézményei a közeljövőben visszakerüljenek az Akadémia szervezeti keretei közé.

Az MTA Nyelvtudományi Intézetében 1949 és 1957 között csak alkalmi jelleggel zajlott nyelvi tanácsadás, a hivatalos és állandó közönségszolgálat 1957 júniusában indult el. A tevékenység teljes körű intézményesülése 1960-ban, a Nyelvművelő Osztály megalakulásával valósult meg, professzionális keretet adva a közönségszolgálati feladatoknak. A technológiai modernizáció részeként 1998-ban bevezették az e-mailes tanácsadást (MTA Nyelvtudományi Intézet 1999: 43), 2013-ban pedig elindult a *Helyesiras.mta.hu* portál (Váradi–Ludányi–Kovács 2014) (a közönségszolgálat történetéről részletesen l. Ludányi 2020b: 331–336).

A Nyelvtudományi Kutatóközpontban a közönségszolgálati feladatokat jelenleg a Nyelvhasználati és nyelvi tanácsadási kutatócsoport munkatársai látják el. A közönségszolgálat hibrid formában működik: az e-mailes megkeresések mellett heti kétszer négy órában telefonos tanácsadást is biztosít. Az intézmény emellett az egyszerű helyesírási kérdéseknél a *Helyesiras.mta.hu* portál használatát is javasolja.

A közönségszolgálat a nyelvi-helyesírási kérdések megválaszolásán túl további közcélú feladatokat is ellát, pl. közterületen felállítandó emléktáblák szövegének nyelvi lektorálását, illetve eseti jelleggel – állami vagy minisztériumi felkérésre – jogszabálytervezetek nyelvi ellenőrzését is vállalja.

3.2. A Cseh Nyelvi Intézet nyelvi tanácsadó szolgálata[4]

A mai Cseh Nyelvi Intézet legkorábbi jogelődje az 1911-ben alapított Cseh Nyelv Szótári Irodája volt, amely speciális lexikográfiai műhelyként a nemzeti értelmező szótár anyagának gyűjtését végezte (Uhlířová–Tomov 2008: 207). Amint azt korábban említettük, az intézményi keretek 1946-ban váltak véglegessé: a tanácsadó szolgálat az 1936-os civil kezdeményezés után ekkortól vált az akadémiai hálózat állandó részévé (Mžourková 2024: 226).

A cseh nyelvi tanácsadás szervezeti kereteit a már említett Nyelvművelő Osztály adja. A szolgáltatás kommunikációs csatornáinak átalakulását a statisztikai adatok is igazolják: az 1998 és 2011 között működő, mára (a nagy és nehezen kezelhető forgalom miatt) kivezetett ingyenes e-mailes nyelvi tanácsadás során összesen 71 500 megkeresést dolgoztak fel. A komplexebb igények kielégítésére tíz munkanapos határidővel dolgozó, díjköteles szakértői szolgáltatás tartja fenn az írásos megkeresés lehetőségét (Mžourková 2024: 227–228). A tanácsadás fő csatornája azonban jelenleg a munkanaponkénti kétórás telefonszolgálat, amelynek keretében naponta átlagosan 24 nyelvi problémát válaszolnak meg a közönségszolgálat munkatársai. Ez a szám eltér a korábbi, Uhlířová és Tomov (2008: 207) által megadott adatoktól (a napi háromórás ügyeleti időben 50-60 telefonhívás), a csökkenésben véleményünk szerint az internetes nyelvhasználati kézikönyv megjelenése is szerepet játszhat.

---

[4] Bár az eredeti elnevezés *(Jazyková poradna)* mellett a cseh szerzők az angol nyelvű szakirodalomban a szolgáltatásra Language Consulting Centre (Nyelvi Tanácsadó Központ) néven hivatkoznak, a magyar hagyományokhoz a *nyelvi tanácsadó szolgálat* elnevezés áll közelebb. A tanulmányban ezt, illetve szinonimájaként a *nyelvi közönségszolgálat* kifejezést váltakozva használjuk a szolgáltatás megnevezésére.

A cseh digitalizált nyelvi tanácsadás legfontosabb eszköze a 2009-ben indult internetes nyelvhasználati kézikönyv, amely hibrid forrásként a teljes nyelvhasználatot lefedi: a több mint 60 000 szócikket tartalmazó, morfológiai és helyesírási fókuszú szótári részt egy részletes, a szintaktikai és stilisztikai kérdésekre is kiterjedő magyarázó szakasz egészíti ki (Ludányi 2020b: 327; Mžourková 2024: 226). Az internetes nyelvhasználati kézikönyv létrehozását a kezelhetetlenné vált e-mailes forgalom motiválta.

4. Az empirikus kutatás[5]

4.1. Anyag és módszer

A kutatás során a módszertani trianguláció (Sántha 2015) elvét követve három forrásból merítettünk adatokat. Az elemzés alapját egyrészt a cseh és a magyar nyelvi tanácsadásról szóló szakirodalmi adatok összevetése, másrészt egy 2024. augusztusi–szeptemberi, 15 napos prágai tanulmányút képezi. Ennek során résztvevő megfigyelés útján nyertünk betekintést a Cseh Nyelvi Intézet közönségszolgálatának napi munkájába. Az így nyert adatokat pedig egy 30 perces, angol nyelvű, félig strukturált fókuszcsoportos interjúval egészítettük ki (Babbie 2003: F18–F26; Dörnyei 2007: 144–146; Fóris 2008: 124–125). Az interjút moderátorként a tanulmány szerzői, az ELTE (az adatfelvétel idején HUN-REN) Nyelvtudományi Kutatóközpont közönségszolgálatának munkatársai vezették. Az interjúban adatközlőként a cseh nyelvi tanácsadó szolgálat három szakértője vett részt.

A fókuszcsoportos beszélgetést a résztvevők szakmai hátterét feltáró, online kérdőíves felmérés (Google Forms) egészítette ki. Ennek során rögzítettük az adatközlők demográfiai adatait (nem, életkor), valamint az intézményi munkaviszonyuk időtartamára, tudományos beosztásukra és fokozatukra vonatkozó információkat. A kérdőív záró szakaszában egy nyílt kérdés biztosított lehetőséget arra, hogy az interjúalanyok bármilyen egyéb megjegyzést fűzzenek a kutatáshoz.

A vizsgálatba bevont adatközlők valamennyien nők voltak. Életkorukat tekintve három korcsoportot (20–29 éves, 30–39 éves és 40–49 éves), ezzel együtt három különböző kutatói szintet (pályakezdő, valamivel tapasztaltabb kutató, szenior kutató) képviseltek.

Az interjú két, azonos időtartamú szakaszra tagolódott. Az első 15 perces blokkban a szervezett nyelvmenedzselés intézményi kereteire fókuszáltunk: a tervezett kérdések a csehországi tanácsadó szolgálat működését, az adatok archiválásának folyamatát és a tipikus kérdéstípusok, nyelvi problémák megoszlását érintették. A második, szintén 15 perces szakasz pedig a tanácsadási stratégiák feltérképezésére irányult *(1. táblázat)*. Ebben a részben a nyelvi problémák különböző típusaira épülő hipotetikus és valós nyelvi helyzeteket vázoltunk fel, hogy azonosíthassuk azokat a tanácsadási stratégiákat, amelyeket a cseh kutatók a bizonytalan vagy szabályozatlan

[5] A szerzők köszönetet mondanak a Cseh Nyelvi Intézet munkatársainak, Hana Mžourkovának, Barbora Martinkovičovának és Jitka Rosenbaumovának a fókuszcsoportos interjú során nyújtott közreműködésükért.

esetekben alkalmaznak. Az interjú vázát képező kérdéssort és a felhasznált problématípusokat a saját, magyar nyelvi közönségszolgálati munkában szerzett nyelvi tanácsadói tapasztalatainkra alapozva (Ludányi et al. 2022; Ludányi 2023; Ludányi–Domonkosi 2023) állítottuk össze.

1. táblázat. *Az interjú második blokkjában használt problématípusok*

Problématípus	**Kérdés**	**Kiegészítő/ pontosító kérdés**
1. problématípus: Kodifikált írásmóddal bíró szó vagy szabályozott helyesírási részterület	Miként épül fel a válaszadási stratégia egy egyértelműen szabályozott helyesírási kérdés esetén?	A válasz a puszta normaközvetítésre korlátozódik, vagy kiterjed a helyesírási szabály részletesebb magyarázatára is?
2. problématípus: Ellentmondás a kodifikált norma és a tényleges írásgyakorlat között.	Miként kezelik azokat a helyesírási kérdéseket, amelyeknél a kodifikált norma és a tényleges írásgyakorlat eltér egymástól?	Mennyire jellemző ez a problématípus a cseh nyelvi tanácsadói gyakorlatban?
3. problématípus: Belső kodifikációs ellentmondás: eltérés vagy következetlenség a különböző hivatalos nyelvi segédeszközök, szótárak között.	Miként járnak el abban az esetben, ha a kodifikáló értékű kiadványok (pl. akadémiai helyesírási szótár vs. akadémiai értelmező szótár) egymásnak ellentmondó javaslatot adnak?	Tapasztalható-e náluk a magyar gyakorlathoz hasonló típusú eltérés, következetlenség az egyes normatív segédeszközök között? Élvez-e ilyenkor valamelyik típusú szótár, kézikönyv prioritást?
4. problématípus: Szabályozatlan esetek, a kodifikáció hiánya elvi (szabályszintű) vagy lexikai (szószintű, pl. újabb kölcsönszók) szinten.	Miként alakítják ki a nyelvi tanácsadói javaslatot olyan esetekben, amikor az adott problémára vonatkozóan nincs érvényes vagy közvetlenül alkalmazható szabályozás vagy szótári adat?	Milyen stratégiát követnek, ha a hiány szabályszintű (nincs releváns helyesírási szabály), és milyet, ha szószintű (pl. egy új kölcsönszó még nem került be a szótárakba)?

Problématípus	Kérdés	Kiegészítő/ pontosító kérdés
5. problématípus: Nyelvi változatosság (lexikai, morfológiai stb. változatok)	Miként épül fel a tanácsadói javaslat abban az esetben, ha a nyelvi rendszer két (vagy több) változat használatát is lehetővé teszi?	
6. problématípus: A nyelvhasználatba való aktív beavatkozásra vagy preskriptív állásfoglalásra irányuló felhasználói igények.	Miként kezelik azokat a megkereséseket, amelyekben a kérdezők az intézmény tekintélyére alapozva nyelvi beavatkozást, esetleg szankcionálást várnak el?	

Az interjúvázlat felépítése tehát a rögzített helyesírási normától a szabályozatlan esetekig tartó kontinuumot követte. A kérdéssor tematikus íve a konkrét helyesírási problémáktól indulva, a nyelvhasználati kérdéseken át vezetett az összetettebb, nyelvpolitikai, attitűdbeli elvárásokat érintő helyzetekig. Ez a szerkezet biztosította, hogy a nyelvi tanácsadói munka minden lényeges rétege elemezhetővé váljon a magyar–cseh összehasonlítás tükrében.

A beszélgetést az adatgyűjtés során – a résztvevők beleegyezésével – hangfelvétel formájában rögzítettük. Az adatok elemzéséhez a hangfelvételből szöveges átiratot készítettünk, ennek terjedelme 3037 szövegszó volt. Az átíráshoz az általánosabb (nem speciális, kutatási) átírási célokat szolgáló, MI-alapú átírási technológiát alkalmazó, háttérként az OpenAI Whisper nyílt forráskódú beszédfelismerési modellt használó TurboScribe átíróeszközt használtuk (Kabir et al. 2025, W3). Mivel a kutatásunk célkitűzéseinek teljesítéséhez a szöveges átiratnak nem kellett speciális (pl. hangtani aspektusokra utaló) jelzéseket tartalmaznia, a TurboScribe által készített átirat megfelelő minőségű anyag volt a kutatáshoz. Az MI-alapú program által létrehozott szöveget természetesen többszörös emberi ellenőrzésnek is alávetettük az eszköz esetleges hibáinak javítása céljából.

4.2. Kutatási kérdések

A tanulmány elméleti bevezetőjében bemutatott nyelvmenedzselési folyamatok, valamint a cseh és a magyar nyelvi tanácsadás intézményi hátterének ismeretében a vizsgálat elsődleges célja a két ország közönségszolgálati gyakorlatának kvalitatív

összehasonlító elemzése volt. Az alábbi négy kutatási kérdésre kerestük a választ, folyamatos párhuzamot vonva a magyar tapasztalatokkal:

RQ1: *Miként valósul meg a nyelvi tanácsadás során keletkező adatok szakmai feldolgozása és archiválása a cseh gyakorlatban?*
RQ2: *Miként határozza meg az egyes megkeresésekben felmerülő nyelvi probléma típusa a tanácsadói válaszok jellegét, különös tekintettel a normaközvetítő iránymutatás és a nyelvhasználati szempontú érvelés egyensúlyára?*
RQ3: *Milyen tanácsadói stratégiákat alkalmaznak a cseh szakértők azokban az esetekben, amikor a kodifikált helyesírási norma ellentmondásos, eltér a tényleges írásgyakorlattól, vagy hiányzik?*
RQ4: *Miként kezelik a közönségszolgálat munkatársai a tanácskérésen túlmutató szubjektív nyelvi reflexiókat, panaszokat és javaslatokat?*

5. A cseh tanácsadó szolgálat adatfeldolgozási és válaszadási gyakorlatai

5.1. Az adatok feldolgozása és archiválása a cseh tanácsadó szolgálat gyakorlatában

A fókuszcsoportos beszélgetés kezdetén a résztvevők összefoglalták a tanácsadó szolgálat történeti hátterét, megerősítve a 2.4. pontban bemutatott adatokat és évszámokat. Továbbá röviden ismertették az adatok feldolgozásának és archiválásának folyamatát is, amit a fókuszcsoportos beszélgetés szenior kutató résztvevője így foglalt össze (1):

(1) *Manapság a kérdéseket rögzítjük, és feltöltjük a nyelvi megkeresések adatbázisába. Ezután rendszerezzük, és írott szöveggé alakítjuk őket. Végül egy részüket nyilvánosan hozzáférhetővé tesszük*.[6]

Bár a technikai részleteket az adatközlők az interjúban nem fejtették ki, a résztvevő megfigyelés során folytatott beszélgetések, valamint a szakirodalom (Zajíc et al. 2019) alapján tudható, hogy a folyamat hátterében a Nyugat-csehországi Egyetem által fejlesztett automatikus beszédfeldolgozó rendszer áll. Ez a technológia teszi lehetővé a rögzített telefonbeszélgetések automatizált szöveggé alakítását és az adatbázisban való közzétételét.

A cseh tanácsadó szolgálat az írásos formában kiállított hivatalos szakvélemények anyagát egy másik adatbázisban tárolja. Ez az adatbázis a telefonos megkeresések adatbázisával ellentétben nem nyilvános.

5.2. A cseh tanácsadó szolgálat alapvető válaszadási stratégiái

A cseh tanácsadó szolgálathoz érkező kérdések többsége – az interjúalanyok becslése alapján kétharmada – helyesírási jellegű. Ez az adat azonban ellentmond az

[6] Az interjúból idézett részleteket a szerzők a DeepL online fordítóeszköz (W5) segítségével fordították angolról magyar nyelvre. Az eszköz fordításait a szövegbe való beillesztéskor tartalmi és nyelvi szempontból is ellenőrizték.

Uhlířová–Tomov (2008: 211) munkájában említett lényegesen kisebb 31%-os aránynak. Mivel a cseh közönségszolgálat munkáját bemutató későbbi tanulmányok (Beneš et al. 2018; Prošek 2020) nem közölnek pontos statisztikákat a helyesírási kérdések arányáról, az ellentmondás okaira csak következtethetünk. A számadatok eltérése következhet a másfél évtized alatt megváltozott felhasználói szokásokból, valamint abból is, hogy a korábbi adatbázis-elemzéssel szemben az interjúban említett arány szubjektív tapasztalaton alapul.

A beszélgetés során az adatközlők arról is beszámoltak, hogy a közönségszolgálathoz a nyelvhez csak érintőlegesen vagy egyáltalán nem kapcsolódó megkeresések is érkeznek (2):

(2) *Természetesen vannak olyan kérdések is, amelyek nem nyelvi jellegűek, például: az intézetében dolgozik-e ez a személy, mióta működik a nyelvi tanácsadó szolgálat, ki a szerzője ezeknek a verseknek; vagy didaktikai kérdések, például: miért kell a gyerekeknek megtanulniuk ezt a részt, mondjuk a szintaxisról és annak szerkezetéről, vagy szeretnék tudni, hogy egy adott feladat megfelelő-e az adott évfolyam számára.*

Az ilyen nem nyelvi vonatkozású megkeresések értelemszerűen kevésbé rutinszerű, sok esetben egyedi válaszadási stratégiákat igényelnek. Ezzel szemben a normatív szabályozás körébe tartozó esetek megválaszolása során a tanácsadók sablonszerűbb, többé-kevésbé rögzült stratégiákat követnek. Az egyszerű, egyértelműen szabályozott esetekben a válaszadási stratégia is egyszerű: a tanácsadók megmondják a helyesírási szabályoknak megfelelő választ, továbbá némely esetben (elsősorban akkor, ha ezt explicit módon kéri is a telefonáló) hozzáteszik azt is, hogy hol található meg, valamint hogyan fogalmaz pontosan a vonatkozó szabály.

Az interjú résztvevői kifejtették, hogy a megkeresések egy része olyan esetekre irányul, amelyekben a kodifikált helyesírási norma és a tényleges írásgyakorlat eltérést mutat. Ilyenkor a tanácsadók jellemzően nem egyetlen megoldást javasolnak, hanem a normatív és a használati szempontok együttes elemzését nyújtják, ismertetve az egyes lehetőségek kodifikációs státuszát, elterjedtségét és az adott szövegtípusban való alkalmazhatóságát. Így a releváns szempontok feltárásával segítik a kérdezőt a megfelelő írásváltozat tudatos kiválasztásában (3):

(3) *Megmagyarázzuk a helyzetet a kliensnek. Azt mondjuk: Mint láthatja, ez a kézikönyv így írja. De ha például a korpuszokat nézzük, azt látjuk, hogy ennek a szónak a használata eltér ettől. És valószínűleg ez az információ bekerül majd a kézikönyvekbe, de csak később. Tehát, ha a könyveket akarja követni, akkor így használhatja. De a nyelvhasználók nagy része így használja. Tehát nem lenne hiba az ön részéről, ha így használná.*

Az interjú alapján előfordulnak olyan helyzetek is, amikor maga a kodifikáció ellentmondásos: pl. két mérvadó kézikönyv eltérő útmutatást ad. Az adatközlők válaszai alapján az ilyen helyzetek kezelési stratégiája az ellentmondás okától függ.

A fókuszcsoportos beszélgetés résztvevői az inkonzisztencia két típuspéldáját különítették el: (1) az eltérő kiadási idejű kézikönyvek közötti különbséget, valamint (2) az online nyelvhasználati kézikönyv és a nyomtatott akadémiai szótárak közti eltérést. A válaszaik alapján az első esetben az ellentmondás oka az időbeliség aspektusa: két kézikönyv kiadása között változhat a kodifikáció. A második típusnál pedig, noha alapvetően törekednek az online felületet a nyomtatott szótárakhoz igazítani, a háttérben általában a források eltérő koncepciója áll. Amennyiben a hatályos kiadványok/kézikönyvek nincsenek egymással összehangolva, a tanácsadó válasza elismerheti a források egyenértékűségét, és megfelelő indoklás mellett mindkét alakváltozat alkalmazását javasolhatja.

Az ellentmondásos esetek mellett a cseh gyakorlatban is előfordulnak olyan helyzetek, amikor a kodifikáció hiánya okozza a nyelvi problémát (pl. újonnan átvett kölcsönszók írásmódja). Ilyenkor a tanácsadók elsőként korpuszadatok segítségével ellenőrzik a kérdéses szó tényleges használatát és elterjedtségét, amelyhez elsősorban a Cseh Nemzeti Korpusz Intézete (Károly Egyetem) által fejlesztett Context korpusz legfrissebb változatát alkalmazzák. Emellett a válaszadási stratégia része a helyzet rövid áttekintése és a szótározott forma hiányának jelzése is. Mivel a telefonos tanácsadás mint diskurzusműfaj behatárolja az elemzés mélységét, a nyelvi tanácsadók alapvetően a gyors, egyértelmű válaszadásra törekszenek, így a helyzetek részletes áttekintésére nem feltétlenül van lehetőségük.

A cseh szakértők az internetes keresőmotorokat a tanácsadáshoz csak korlátozottan, kiegészítő eszközként használják, általában olyan nem kodifikált, tipikusan informális nyelvhasználati színterekre jellemző nyelvi megoldások esetén, amelyekre a nyelvhasználati kézikönyvek sem térnek ki, és a korpuszadatok száma is kevés. Az internetes keresés segíthet feltérképezni a kérdéses nyelvi formák tipikus előfordulási környezeteit, továbbá kiegészítheti a vizsgált jelenségről rendelkezésre álló kevés korpuszadatot, a telefonos tanácsadás műfaji korlátai miatt azonban ezekben az esetekben sincs lehetőség túlzottan részletes áttekintésre. A keresőmotorok alkalmazását a 30–39 éves korosztályba tartozó résztvevő ekképpen fejtette ki (4):

(4) *[A Google-t] [c]sak tájékozódás vagy összehasonlítás céljából [használom]. Hogy miről szól a probléma, mert néha valaki olyasmit kérdez tőlem, amit én sem tudok, és a Google segítségével próbálom kideríteni, milyen lehetőségek vannak.*

A szenior kutató pedig a következő példát tette hozzá, kiemelve, hogy az internetes keresések eredményeit csak fokozott óvatossággal használják a tanácsadói munka során (5):

(5) *Igen. Például szeretnék tudni egy idegen szó jelentését, de ez a szó nem szerepel a korpuszban, vagy szerepel, de a jelentése nem egyértelmű. Ilyenkor a Google-lel vagy a Google-szótárakkal próbálok segíteni, de nagyon-nagyon óvatosan kezelem az információkat.*

Ha egy adott nyelvi forma esetében többféle alakváltozat él párhuzamosan, de ezek használati gyakorisága eltérő, a cseh tanácsadók a változatok használati körének ismertetése mellett lehetőleg statisztikai adatokat is közölnek a variánsok gyakoriságáról.

Ha az alakváltozatok használati gyakoriságában nincs számottevő különbség, a tanácsadói válasz jellemzően a szabad választás lehetőségét hangsúlyozza. Az adatközlők tapasztalatai alapján azonban a kérdezők egy része nehezen fogadja el a nyelvi változatosság tényét, és azt várja, hogy a tanácsadók egyértelműen foglaljanak állást valamelyik változat mellett.

Ilyenkor a tanácsadók általában a kérdező elvárásaihoz igazodva megjelölnek egy-egy preferált megoldást, de továbbra is fenntartják, hogy a változatok tudományos szempontból egyenértékűek. A beszélgetés legfiatalabb résztvevője a tanácsadó szolgálat alapvető szemléletmódját a következőképpen fejtette ki (6), miközben a jelen lévő szenior kutató gesztusaival, a *helyes* és *helytelen* kifejezések említésekor mutatott idézőjelekkel fejezte ki e minősítésekkel szembeni kritikus viszonyulását, szakmai távolságtartását:

(6) *Hozzáteszem, hogy a legtöbb felhasználó nagyon kedveli a „helyes" és „helytelen" szavakat. De mi úgy gondoljuk, hogy ezek helyett pontosabb a „megfelelő" és „nem megfelelő" kifejezések használata.*

Az interjúalanyok szerint a cseh tanácsadó szolgálathoz érkező megkeresések egy része valójában nem is tanácskérés, hanem a nyelvhasználók attitűdjének megnyilvánulása. Ezekben az esetekben a kérdezők tanácskérés helyett a nyelvi változással, egyes nyelvi jelenségekkel szembeni ellenérzésüket fejezik ki, és az intézménytől mint normaautoritástól várnak megerősítést szubjektív, gyakran purista, preskriptív álláspontjukhoz.

A cseh szakemberek időnként olyan helyzetekkel is szembesülnek, amelyekben a telefonálók a közönségszolgálat aktív, szabályozó jellegű közbelépését szorgalmazzák. Mžourková (2022) megállapításai szerint a kérdezők gyakran várnának el hatósági jogkörre emlékeztető fellépést, pl. bizonyos nyelvi formák tiltását, általuk idegennek érzett kölcsönszavak szankcionálását vagy a média szereplőinek utasítását a választékosabb nyelvhasználatra. A szerző szerint emellett előfordul, hogy a telefonálók saját, szubjektív nyelvhelyességi elméleteket, egyéni szabályértelmezéseket vagy saját maguk által alkotott szavakat (ez utóbbi Prošek [2020] alapján is megerősíthető) osztanak meg a tanácsadó szolgálat munkatársaival.

Az adatközlők szerint az ilyen esetekben komoly kihívást jelent annak tudatosítása az érdeklődőkben, hogy bár léteznek nyelvi tervezési eszközök (pl. nyelvtörvények), a spontán nyelvi folyamatok és a beszélők egyéni nyelvhasználata közvetlen intézményi beavatkozással is csak korlátozottan befolyásolhatók, a nyelvi tanácsadó szolgálatnak pedig szerepköréből adódóan ez nem is feladata. Az ilyen esetekben alkalmazott stratégia célja kettős: a szakemberek egyrészt a nyelv alapvető természetére és a nyelvtörvény hiányára hivatkozva hárítják el a közvetlen beavatkozást, másrészt a hívó felet empátiával meghallgatva kezelik a helyzetet. Ezt a stratégiát a fókuszcsoportos interjú egyik résztvevője így összegezte (7):

(7) *Minden alkalommal elmagyarázzuk nekik, hogy nem tudjuk a kívánságuknak megfelelően kodifikálni a helyzetet. Ha pedig panaszról van szó, és ezt a minisztériumnak szeretnék elmondani, vagy a médiában szeretnék nyilvánosságra hozni, akkor elmagyarázzuk nekik, hogy nincs nyelvtörvényünk. És… Igen, a legjobb stratégia az, ha hagyjuk a hívót beszélni, meghallgatjuk, és csak röviden elmagyarázzuk a helyzetet.*

Egy másik résztvevő ezt azzal egészítette ki, hogy a telefonálóktól érkező javaslatok egy része fontos információkat tartalmaz, és bár a tanácsadók a nyelvhasználatot közvetlenül befolyásolni ilyen esetekben sem tudják, léteznek olyan közvetett támogató gyakorlataik, amelyek elősegíthetik egy-egy releváns forma elterjedését (8).

(8) *Megköszönjük neki, és a munkacsoporttal megbeszéljük, hogy mindenki egyetért-e azzal, hogy ez fontos információ, és bele lehet-e illeszteni például az internetes nyelvhasználati kézikönyvbe.*

Az adatközlők tapasztalata szerint viszonylag gyakori az is, hogy a kérdezők olyan szót hiányolnak az általános célú nyelvhasználati kézikönyvből, amelyet csak egy szűk szakmai közösség használ. A tanácsadók ilyenkor elismerik a javaslatok létjogosultságát, emellett azonban rámutatanak arra, hogy az általános használatra készült kézikönyvek terminus technicusokat csak korlátozott mértékben tartalmaznak.

6. A magyar és a cseh gyakorlat összehasonlítása

Ebben a fejezetben a szakirodalomból származó ismeretek, a résztvevő megfigyelés, a fókuszcsoportos interjú során nyert adatok és a magyar tanácsadási gyakorlat tapasztalatainak összegzésére kerül sor. Az alábbiakban a kutatási kérdések mentén haladva mutatjuk be, mennyiben igazolták vagy árnyalták az eredmények a magyar és a cseh gyakorlat párhuzamosságaira vonatkozó előzetes feltevéseket.

6.1. A nyelvi tanácsadás során keletkező adatok archiválása és feldolgozása

A tanácsadás során keletkező adatok kezelése terén a cseh és a magyar szakemberek céljai és elképzelései alapvetően megegyeznek, de a technikai megvalósításban mutatkoznak különbségek.

Mindkét közönségszolgálat tevékenységéhez hozzátartozik a tanácsadás során keletkezett adatok rendszerezett tárolása. Ez biztosítja, hogy a nyelvhasználói igények közvetlen visszacsatolásként szolgáljanak a nyelvi segédeszközök folyamatos fejlesztéséhez. Emellett lehetővé teszi, hogy az így keletkezett nyelvi adathalmaz kutatási alapanyaggá válhasson (vö. Uhlířová 1997).

A megkereséseket tartalmazó adatbázisok szervezettségében viszont a cseh és a magyar gyakorlat jelentős eltéréseket mutat. A cseh nyelvi közönségszolgálat valamennyi tevékenységét szisztematikusan archiválja, az így keletkező adatokat pedig

egységes, kereshető adatbázisban tárolja. A telefonhívásokat egy erre a célra fejlesztett szoftver automatikusan átírja, majd az így keletkezett szövegek válogatást és szerkesztést követően kerülnek be a végleges adatbázisba (Zajíc et al. 2019).

Az ELTE NYTK közönségszolgálatának munkatársai az e-mailben érkező megkereséseket egy belső használatú metaadatrendszerrel (dinamikus, strukturált címkézéssel) látják el, amely biztosítja a kereshetőséget (Ludányi et al. 2022; Ludányi 2026), bár a tárolás technikai platformja, a levelezőrendszer-alapú archiválás eltér a cseh relációs adatbázistól. A telefonos megkeresésekről jelenleg felhőalapú táblázatkezelőben vezetett, manuális adatrögzítésre épülő nyilvántartás készül, amely csupán néhány alapvető adat (pl.: a kérdező neme, a kérdés témája, a válasz lényege) rögzítését teszi lehetővé.

Különbség figyelhető meg a nyelvi tanácsadás során keletkező adatok nyilvánossá tételében is. A cseh szakemberek a telefonos interakciók egy részét szinte azonnal, de mindenképp szabályos időközönként, a nagyközönséggel is megosztják, így nyilvános, mindenki számára elérhető, gyakorlatban is alkalmazható segédeszközt nyújtanak a gyakrabban felmerülő nyelvi problémák gyors megoldásához. Emellett a nyelvi tanácsadási munka tapasztalatait közvetlenül beépítik egy folyamatosan frissülő online nyelvhasználati kézikönyvbe is.

Ezzel szemben a magyar közönségszolgálat jelenleg nem rendelkezik a napi tanácsadói munka során keletkező adatokra épülő, dinamikusan frissülő és felhasználó-központú publikus adatbázissal. (Bár egy ilyen, a cseh modellhez hasonló digitális platform koncepciójának kidolgozása már folyamatban van, a kérdezőknek jelenleg nincs hozzáférésük a legfrissebb kérdésekhez és válaszokhoz.) A *Helyesiras.mta.hu* portálon létezik ugyan egy korlátozott funkciójú, technológiailag és tartalmilag is statikus tudásbázis: a portál *Archívum* menüpontja (W4). Ez a felület azonban nem a jelenlegi tanácsadói tevékenységet tükrözi, és nem képezi tárgyát további fejlesztéseknek sem, hanem egy lezárt válogatás a 2000-es évek második felének közönségszolgálati naplóiból, amely kategóriák és szakterületek szerint egyaránt kereshető. Ebben az archívumban a kérdésekre adott válaszok a rendszer architektúrájából adódóan indoklás nélkül, tömör formában jelennek meg, ami elsősorban a kodifikált esetekben (l. 4.1., 1. problématípus) nyújt segítséget. A bonyolultabb, szabályozatlan helyesírási területeken, valamint a nyelvhasználati kérdésekben a magyarázat nélküli, esetenként inkonzisztens javaslatok nem támogatják hatékonyan a felhasználók döntését (Ludányi 2026b).

Összegezve tehát: mindkét tanácsadó szolgálat szakemberei fontosnak tartják az adatok feldolgozását, a kutatási adatként való felhasználás előkészítését, valamint a tanácsadói tapasztalatoknak a nyelvi segédeszközökbe történő beépítését. Az elméleti célok gyakorlati megvalósítása és a technológiai háttér szervezettsége tekintetében azonban a cseh modell kiforrottabb a magyar gyakorlathoz képest.

6.2. A nyelvi problémák típusának és a tanácsadó válaszok jellegének összefüggései

A cseh gyakorlatban a magyar tapasztalatokhoz hasonlóan a válaszadási stratégia erősen összefügg a nyelvi probléma jellegével (helyesírási vagy nem helyesírási kérdés, tanácskérés vagy javaslattétel stb.).

Mivel a helyesírási kodifikáció mind a két országban akadémiai státuszban[7] van, az egyszerű, kodifikált esetekre vonatkozó kérdések megválaszolásakor mindkét közönségszolgálat munkájában a normaközvetítés a tanácsadás alapvető célja. A helyesírási kodifikáció bizonytalanságait érintő, valamint a nem helyesírási jellegű kérdéseknél pedig a normaautoritás helyébe mindkét ország gyakorlatában a támogató szakértői szerep lép.

A kutatás egy további fontos közös pontot tárt fel az alapvető magyar és cseh stratégiákkal kapcsolatban. A cseh szakértők válaszai és a magyarországi tapasztalatok (Ludányi 2026b) egyaránt azt mutatják, hogy a felhasználók gyakran várnak el szakszótári mélységű segítséget az általános célú nyelvhasználati segédeszközöktől. Amikor a kérdezők olyan specifikus szakkifejezések írásmódja felől érdeklődnek,

---

[7] Bár mindkét országban akadémiai szintű a helyesírási kodifikáció, az intézményi háttérben eltérések mutatkoznak. A Cseh Tudományos Akadémia Cseh Nyelvi Intézete egységesen, közvetlenül végzi a nyelvtudományi kutatásokat és a teljes körű kodifikációs tevékenységet is. Ezzel szemben Magyarországon a feladatkörök korábban is megoszlottak a Magyar Tudományos Akadémia különböző egységei között: míg a szótári kodifikációt, többek között az értelmező szótárak szerkesztését az Akadémia kutatóintézete, a Nyelvtudományi Intézet végezte, addig a helyesírási szabályzat gondozása nem az intézet, hanem közvetlenül az az MTA illetékes szakbizottságának (mai nevén: MTA Magyar Nyelvi Osztályközi Állandó Bizottság) hatáskörébe tartozott. A 2019-es akadémiai átszervezés ezt a korábbi, intézményen belüli széttagoltságot tovább mélyítette, ami a kodifikációs intézményrendszer meggyengüléséhez vezetett. Tolcsvai Nagy (2025: 998) rámutat, hogy az akadémiai kutatóintézetek leválasztásával a kodifikációs kutatások nemzeti kerete lényegében megszűnt, mivel az utódszervezet (a rövid ideig az ELKH, majd a HUN-REN felügyelete alá rendelt Nyelvtudományi Kutatóközpont) már nem kodifikációs intézményként működött. A kutatóhely 2025-ös integrációja az Eötvös Loránd Tudományegyetem szervezetébe tovább bizonytalanította a kodifikációs tevékenység jövőbeli kereteit és az Akadémiával való kapcsolat jellegét. Ebben az új helyzetben ugyanis az MTA közvetlenül már nem végez kutatást, sőt az Akadémia egyik alapvető vállalkozását, *A magyar nyelv nagyszótárá*t (Ittzés [főszerk.] 2006–2025) is egy folyamatosan változó elnevezésű, bizonytalan jogállású, az akadémiai struktúrán kívülre kényszerített szervezet gondozza 2019 óta. Meglátásunk szerint az intézményi háttér anomáliáját jelzi szimbolikusan a *Helyesiras.mta.hu* sorsa is: bár a portált 2013-ban az MTA Nyelvtudományi Intézete hozta létre, és 2019 óta szervezetileg már nem kötődik az Akadémiához, elnevezésében és URL-jében továbbra is őrzi a korábbi intézményi kereteket. Ezt a helyzetet tovább árnyalja az a tény, hogy a portál felújítása 2023-tól az MTA Nemzeti Program keretében, az MTA támogatásával zajlik (Prószéky–Váradi 2023: 411). Ezt az anomália rendeződhet, ha a 2026 tavaszán megindult intézményközi tárgyalások eredményeként a kutatóhálózat visszatér az MTA szervezeti keretei közé.

amelyek módszertani megfontolásból hiányoznak az internetes segédletekből, a közönségszolgálatok szerepe kulcsfontosságúvá válik. Ilyenkor mindkét ország szakemberei hasonló stratégiát követnek: tisztázzák a műfaji határokat (azaz elmagyarázzák, hogy az általános célú szótár nem szakszótár), de elismerik a szaknyelvi javaslatok létjogosultságát, és egyedi útmutatást adnak a szabályos írásmódhoz. Ez a folyamat jól szemlélteti a többlépcsős nyelvmenedzselési ciklust, amelyben a technológiai korlátok (pl. a szövegszerkesztő helyesírás-ellenőrzőinek vagy a helyesírási tanácsadó weboldalnak a hiányosságai) vezetik el a felhasználót a „humán" szakértőhöz, a nyelvi közönségszolgálathoz (Nekvapil 2009, Beneš et al. 2018).

6.3. A helyesírási kodifikáció bizonytalansága vagy hiánya esetén alkalmazott tanácsadási stratégiák

A cseh és a magyar tanácsadók mind a kodifikált helyesírású, mind a bizonytalan esetek kezelésekor azonos elveket követnek. Közös tapasztalat továbbá, hogy a megkeresések nagy része olyan helyesírási kérdés, amelyek a tanácsadók szempontjából egyszerű nyelvi problémáknak számítanak, vagyis a helyesírási szabályzatok, szótárak alapján könnyen és gyorsan megválaszolhatók.

A kodifikáció ellentmondásossága esetén mindkét közönségszolgálat munkatársai több választási lehetőséget kínálnak fel egyetlen kizárólagos javaslat helyett, expliciten reflektálva a helyesírási szabályozásban rejlő esetleges következetlenségekre.

A cseh és a magyar tapasztalatok e válaszok fogadtatása terén is egybevágnak: a kérdezők gyakran elégedetlenek a több felkínált megoldással, és az egyetlen megoldás, az erőteljesebb szabályozottság iránti igényüket jelzik. A cseh szakemberek tapasztalatai szerint a kérdezők az ilyen esetekben néha megpróbálják rábírni a tanácsadót, hogy mégis billentse el a választ valamelyik lehetőség felé, és ezzel hozza meg a döntést helyettük. Ilyenkor a tanácsadó általában választ egyet a felkínált lehetőségek közül, de továbbra is hangsúlyozza azt, hogy nyelvészeti szempontból nincs különbség a két megoldás között. Ez a jelenség a magyar gyakorlatban is előfordul, de nem tekinthető kimondottan gyakorinak.

Megállapítható, hogy a többféleképpen is megoldható nyelvi problémák esetében a cseh és a magyar nyelvi közönségszolgálat tevékenysége a puszta szabályismertetésen túlmutatva igyekszik elősegíteni a kérdezők tudatos választását. A tanácsadó tudatosítja a kérdezőben a releváns szempontokat (pl. elterjedtség, szövegtípus), de a végső döntés felelősségét a kérdezőre bízza. Ez a szemléletmód összhangban van a szlovén szakirodalomban használatos „demokratikus nyelvi tanácsadás" fogalmával (Žaucer–Marušič 2009), melynek lényege, hogy a szakértő nem autoriter döntéshozóként lép fel, hanem megosztja szaktudását a hétköznapi beszélővel, ezzel felruházva őt a felelős és autonóm nyelvhasználói döntés képességével. Bár a magyar tanácsadói diskurzusban ez a terminológia eddig kevésbé volt jelen, a gyakorlat szintjén mindkét ország szakemberei ezt a partneri viszonyt és tudásmegosztáson alapuló stratégiát követik (l. pl. Domonkosi–Ludányi 2023: 21).

6.4. A véleménynyilvánító jellegű és/vagy intézményi beavatkozást kérő megkeresések kezelésének stratégiái

A cseh és a magyar közönségszolgálati munka egy további közös vonása, hogy a tanácsadókhoz érkező megkeresések motivációja gyakran túlmutat a tanácskérésen. A tapasztalatok alapján előfordulnak véleménynyilvánító jellegű, az intézmény közvetlen beavatkozását kérő, valamint egyéni szóalkotásokat, laikus nyelvi vélekedéseket megosztó megkeresések is.

A beszélgetés alapján a két közönségszolgálat munkatársai az ilyen jellegű kérdések esetében is alapvetően azonos válaszadási stratégiát alkalmaznak, megragadva az alkalmat a kérdezők nyelvi tudatosságának növelésére. Ennek során tisztázzák az intézményi kompetenciák határait is, jelezve, hogy a nyelvi tanácsadó szolgálat nem rendelkezik hatósági jogkörrel, a kérdezők által kifogásolt nyelvi változások, jelenségek, egyéni nyelvhasználati szokások pedig természetüknél fogva kívül esnek a közvetlen szabályozás lehetőségein. A cseh és a magyar tanácsadók elsődleges célja még azokban az esetekben is a nyelv működéséről és a nyelvi változások természetéről való tájékoztatás, amelyekben a kérdezőktől érkező felvetések nyelvtudományi szempontból is helytállóak, pl. egy indokolt szókészletbővítési javaslat, hiányzó terminus esetén. A két gyakorlat között azonban jelentős különbség mutatkozik a szakmailag megalapozott javaslatok kezelésében. A cseh tanácsadók számára ugyanis rendelkezésre áll egy közvetlen beavatkozási csatorna: ha egy észrevételt szakmailag indokoltnak és hasznosnak ítélnek, azt szinte azonnal beépíthetik az internetes nyelvhasználati kézikönyvbe. Ezzel szemben a magyar gyakorlatban a nyelvhasználati jellegű észrevételek ritkán bizonyulnak a kodifikáció szintjén is hasznosíthatónak, mivel a szókészlet bővítésére vagy éppen szűkítésére vonatkozó javaslatok túlnyomó többsége szubjektív, ízlésbeli preferenciát tükröz. A szakmailag releváns javaslatok itt jellemzően a nyelvileg tudatos, normakövető, nyelvi kérdésekben tájékozott kérdezőktől (pl. korrektoroktól, nyelvi lektoroktól, fordítóktól) érkeznek, és elsősorban a helyesírási szabályozással kapcsolatosak. A magyar közönségszolgálat ebben a folyamatban közvetítő szerepre törekszik: a tanácsadók dokumentálják az észrevételeket azzal a szándékkal, hogy azokat a jövőben rendszerezve továbbítsák a helyesírási szabályzatot gondozó bizottság, az MTA Magyar Nyelvi Osztályközi Állandó Bizottsága felé, így biztosítva a visszacsatolást a szabályozó testület és a közönségszolgálathoz forduló kérdezők között (Domonkosi–Ludányi 2023: 22). Eseti jelleggel előfordul, hogy a felhasználók új szavak felvételét javasolják a *Helyesiras.mta.hu* portál adatbázisába. Amennyiben a javaslat szakmailag indokolt, az észrevétel beépül a portál szóanyagába. Ez is azt igazolja, hogy a magyar gyakorlatban közönségszolgálathoz fordulók észrevételei elsősorban a helyesírási tanácsadás terén válnak közvetlenül hasznosíthatóvá.

A beavatkozás elutasítása sem a cseh, sem a magyar gyakorlatban nem tekinthető abszolútnak. A közönségszolgálatokhoz érkező megkereséseket tekintve ugyanis éles határvonal húzódik a szubjektív nyelvi értékítéletek, panaszok és a szakmailag megalapozott nyelvi reflexiók között. Míg az egyes nyelvi formákhoz kötődő ellen-

érzésekkel, negatív attitűdökkel szemben a nyelvi tájékozottság és tudatosság növelése az elsődleges eszköz, addig a szakmailag indokolt felvetések az adott intézményi háttértől függően különböző módon érnek el a kodifikáció szintjére. A magyar gyakorlatban a tanácsadók elsősorban dokumentálják a releváns észrevételeket a célból, hogy továbbítsák az illetékes MTA-bizottságnak, ezzel szemben a cseh tanácsadók saját hatáskörben, közvetlenül is elvégezhetik a szükséges kodifikációs lépéseket az internetes nyelvhasználati kézikönyv módosításával. Így a kérdezőktől érkező javaslatok a szakmai kontrollon átszűrve, közvetett vagy közvetlen módon végül mindenképpen érvényre jutnak a nyelvi norma alakításában.

7. Összegzés és kitekintés

Az ELTE Nyelvtudományi Kutatóközpont, valamint a Cseh Tudományos Akadémia Cseh Nyelvi Intézete által működtetett nyelvi közönségszolgálatok vizsgálata rávilágított, hogy a közös közép-európai akadémiai gyökerek és hagyományok nemcsak intézménytörténeti párhuzamokat, hanem a napi tanácsadói gyakorlatban is megmutatkozó, rendszerszintű hasonlóságokat eredményeznek. Fontos azonban kiemelni, hogy a bemutatott eredmények a vizsgálati módszer korlátai – pl. a felhasznált interjú rövidsége (30 perc) és kevés (mindössze 3) adatközlője – miatt a kutatás messzemenő következtetések megfogalmazására nem alkalmas, az eredmények tehát csupán tendenciaszerű megállapítások. A cseh és a magyar nyelvi tanácsadási gyakorlat teljes körű, módszertanilag is kiegyensúlyozottabb összevetése, az adatfelvételi aszimmetria feloldása céljából a jövőbeli kutatási tervek között szerepel a Nyelvtudományi Kutatóközpont közönségszolgálatának munkatársaival készített interjúk készítése is.

A tanulmányút során végzett résztvevő megfigyelés és az empirikus adatok feldolgozása nemcsak a kölcsönös szakmai tapasztalatcserét tette lehetővé, hanem alapot ad a cseh jó gyakorlatok hazai kontextusba történő beépítésére is. Az ilyen típusú, gyakorlatorientált összehasonlító elemzések elméleti szinten is hiánypótló szerepet töltenek be a nemzetközi diskurzusban, mivel segítenek elhatárolni a kulturális-nyelvi sajátosságokat az általános érvényű intézményi törvényszerűségektől.

Irodalom

Babbie, Earl 2003. *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Budapest: Balassi Kiadó.

Beneš, Martin – Prošek, Martin – Smejkalová, Kamila – Štěpánová, Veronika 2018. Interaction between language users and a language consulting center: Challenges for language management theory research. In: Fairbrother, Lisa – Nekvapil, Jiří – Sloboda, Marián (eds.): *The language management approach: A focus on research methodology.* Berlin: Peter Lang. 119–140.

Černá, Anna 2017. Jazykové poradenství jako zdroj lingvistických dat. In: Orgoňová, Olga – Bohunická, Alena – Múcsková, Gabriela – Muziková, Katarína

– Popovičová Sedláčková, Zuzana (eds.): *Jazyk a jazykoveda v súvislostiach*. Bratislava: Univerzita Komenského. 268–274.

Dobrovoljc, Helena 2023. Jezikovna svetovalnica inštituta za slovenski jezik po desetih letih delovanja (2012–2022). *Jezikoslovni zapiski* 29/2, 317–339.

Dobrovoljc, Helena – Lengar Verovnik, Tina – Jakop, Nataša – Kocjan-Barle, Marta – Weiss, Peter – Tivadar, Hotimir – Orešnik, Janez – Bizjak Končar, Aleksandra – Skubic, Andrej E. 2022. *Pravopis 8.0 – Pravila novega slovenskega pravopisa za javno razpravo. I Pisna znamenja, II Krajšave, Pripombe javne razprave.* Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša. https://doi.org/10.3986/9789610506652

Domonkosi Ágnes 2024. Nyelvi originalizmus a nyelvi tanácsadás gyakorlatában. In: Fogarasi Katalin – Ittzés Dániel – Mány Dániel (szerk.): *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság: I. Nyelvhasználat.* Budapest: Akadémiai Kiadó. https://mersz.hu/dokumentum/m1262tia__80/#m1262tia_78

Domonkosi Ágnes – Ludányi Zsófia. 2023. Nyelvhasználói nézőpontok, adatalapúság, nyelvi tanácsadás: Hogyan beszélhetünk ma nyelvművelésről? In: Tolcsvai Nagy Gábor – Laczkó Krisztina – Tátrai Szilárd (szerk.): *Nyelv, kultúra és tudomány: Köszöntő könyv a Magyar Nyelvőr alapításának 150. évfordulójára.* Budapest: Magyar Tudományos Akadémia – ELTE BTK – ELTE Eötvös Kiadó. 9–36.

Dvořáková, Klára 2020. „Bylo by lepší to celé přestylizovat…“ Příspěvek ke stylistické problematice v jazykové poradně. In: Jílková, Lucie – Mrázková, Kamila – Özörencik, Helena (eds.): *Jak je důležité míti styl. Pocta Janě Hoffmannové.* Praha: NLN. 430–442.

Dvořáková, Klára 2024a. Odpovědi v jazykové poradně: Na hranici mezi objektivitou a subjektivitou. In: Jasinská, Lucia (ed.): *VARIA XXXI. Zborník príspevkov z XXXI. kolokvia mladých jayzkovedcov*. Košice: FF UPJŠ. 38–44.

Dvořáková, Klára 2024b. „Tady mám takovou větu – a já nevim, jestli je prostě správně napsaná česky“: Příspěvek k problematice pokládání dotazů jazykové poradně. *Naše řeč* 107/1, 21–47.

Dvořáková, Klára 2024c. *Telefonáty s jazykovou poradnou: Analýza průběhu rozhovorů.* Doktori disszertáció. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českého jazyka a teorie komunikace.

Dörnyei Zoltán 2007. *Research methods in applied linguistics. Qualitative, quantitative, and mixed methodologies*. Oxford: Oxford University Press.

Fóris Ágota 2008. *Kutatásról nyelvészeknek: Bevezetés a tudományos kutatás módszertanába.* Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.

Előry Vilma 1994. A kérdezők normatudata (nyelvművelő közönségszolgálati feladatok). In: Kemény Gábor – Kardos Tamás (szerk.): *A magyar nyelvi norma érvényesülése napjaink nyelvhasználatában*. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézete. 177–181.

Heltai Pál 2004. A fordító és a nyelvi normák I. *Magyar Nyelvőr* 128/4, 407–434.

Heltainé Nagy Erzsébet 2012. Nyelvhasználati minősítések, a helyes-helytelen a tanácsadói gyakorlatban. *Magyar Nyelvőr* 136/4, 394–406.

Heltainé Nagy Erzsébet 2021. Nyelvművelés és nyelvi tanácsadás. Vázlatos áttekintés a hetvenes évek közepétől máig. In: Dodé Réka – Ludányi Zsófia (szerk.): *A korpusznyelvészettől a neurális hálókig: Köszöntő kötet Váradi Tamás 70. születésnapjára.* Budapest: Nyelvtudományi Kutatóközpont. 24–33.

Hennig, Mathilde – Koch, Dennis 2016. Zum Verhältnis von Sprachberatung und Kodifizierung: Das Beispiel www.grammatikfragen.de. In: Klein, Wolf-Peter – Staffeldt, Sven (Hrsg.): *Die Kodifizierung der Sprache. Strukturen, Funktionen, Konsequenzen*. Würzburg: Universität Würzburg. 70–84.

Ittzés Nóra (főszerk.) 2006–2025. *A magyar nyelv nagyszótára.* Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet – Nyelvtudományi Kutatóközpont.

Jakab Dorottya 2023. A beszédcselekvés-érték jelölésének lehetséges gyakorlatai az intézményes nyelvi tanácsadásban. *Alkalmazott Nyelvtudomány* 23/2, 19–35.

Jakab Dorottya megj. a. A possible theoretical framework for the examination of Hungarian language consulting practices. In: Rahal, Aicha (ed.): *Research in linguistics: Contributions from STaPs-21*. Berlin: J.B. METZLER – Springer.

Jernudd, Björn 2018. Questions submitted to two language cultivation agencies in Sweden. In: Fairbrother, Lisa – Nekvapil, Jiří – Sloboda, Marián (eds.): *The language management approach: A focus on research methodology.* Berlin: Peter Lang. 101–117.

Jernudd, Björn H. – Neustupný, Jiří V. 1987. Language planning: for whom? In: Laforge, Lorne (ed.): *Proceedings of the International Colloquium on Language Planning.* Québec: Les Press de L'Université Laval. 69–84.

Kabir, Akramul S. M. – Ali, Fareeha – Sulaiman-Hill, Ruqayya 2025. A comparative assessment of AI and manual transcription quality in health data: Insights from field observations. *The New Zealand Medical Journal* 138/1625, 35–43. https://doi.org/10.26635/6965.7024

Kardos Tamás 2007. A magyar helyesírás problémái a nyelvi közönségszolgálat tükrében. Gondolatok a helyesírási szabályzat 12. kiadása elé. In: Domonkosi Ágnes – Lanstyák István – Posgay Ildikó (szerk.): *Műhelytanulmányok a nyelvművelésről*. Dunaszerdahely–Budapest: Gramma Nyelvi Iroda – Tinta Könyvkiadó. 114–129.

Kimura, Goro C. – Fairbrother, Lisa 2020. Reconsidering the language management approach in light of the micro-macro continuum. In: Kimura, Goro C. – Fairbrother, Lisa (eds.): *Language management approach to language problems: Integrating macro and micro dimensions*. Amsterdam: John Benjamins. 255–267.

Kiss Lajos 2000. *Nyelvtudományi Intézet. A Magyar Tudományos Akadémia kutatóintézetei.* Budapest: Magyar Tudományos Akadémia.

Kopecký, Jakub 2022. Divergent interests and argumentation in Czech Language Consulting Center interactions. In: Nekula, Marek – Sherman, Tamah – Zawiszová, Halina (eds.): *Interests and power in language management.* Berlin: Peter Lang. 73–99.

Lanstyák István 2014. On the process of language problem management. *Slovo a slovesnost* 75/4, 325–351.

Lanstyák István 2018. *Nyelvalakítás és nyelvi problémák.* Somorja: Fórum Kisebbségkutató Intézet – Gramma Nyelvi Iroda.

Lehr, Ulrike 1998. Sprachberatungsstellen in Deutschland und der Schweiz. *Muttersprache* 108/3, 207–216.

Lengar Verovnik, Tina 2016. Jezikovni kotički za sodobno rabo – in sodobnega uporabnika. *Slovenščina danes* 52/7–8, 177–192.

Lengar Verovnik, Tina – Dobrovoljc, Helena 2022. Revision of Slovenian Normative Guide: Scientific Basis and Inclusion of the Public. *Slovene Linguistic Studies* 14, 183–205. https://doi.org/10.3986/sjsls.14.1.07

Ludányi, Zsófia 2019. Language ideologies in Hungarian language counselling interactions. *Eruditio – Educatio* 14/3, 59–76.

Ludányi, Zsófia 2020a. Language consulting: A brief European overview. *Eruditio – Educatio* 15/3, 25–47. https://doi.org/10.36007/eruedu.2020.3.025-047

Ludányi Zsófia 2020b. Nyelvi menedzselés és nyelvi tanácsadás. Helyzetkép, lehetőségek, feladatok. *Magyar Nyelvőr* 144/3, 318–345.

Ludányi Zsófia 2023. A helyesírási problémák kezelési stratégiái a nyelvi tanácsadásban. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények* 16/2, 29–46.

Ludányi Zsófia 2024. The role of corpora in the work of the Language Consulting Service of the HUN-REN Hungarian Research Centre for Linguistics. *Eesti ja Soome-Ugri Keeleteaduse Ajakiri. Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics* 15/2, 47–73. https://doi.org/10.12697/jeful.2024.15.2.03

Ludányi Zsófia 2026a. Directions of research on institutional language consulting: A comprehensive review. *Slovo a slovesnost* 87/1, 51–78. https://doi.org/10.58756/s9418768

Ludányi Zsófia 2026b. *A nyelvi tanácsadás nemzetközi és hazai gyakorlatai. Különös tekintettel a Nyelvtudományi Kutatóközpontra.* Budapest: Szépirodalmi Figyelő Alapítvány.

Ludányi Zsófia – Domonkosi Ágnes 2023. Language consulting and language management from the perspective of the Hungarian Language Consulting Service. *Taikomoji kalbotyra* 19, 1–17. https://doi.org/10.15388/Taikalbot.2023.20.6

Ludányi Zsófia – Domonkosi Ágnes – Kocsis Ágnes – Jakab Dorottya 2022. A nyelvi menedzselés szemlélete és a nyelvi tanácsadás. In: Deme Andrea – Kuna Ágnes (szerk.): *Nyelvészeti alkalmazások.* Budapest: ELTE Eötvös Kiadó. 73–108.

MTA Nyelvtudományi Intézet 1999. *50 éves a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete.* Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet.

Mžourková, Hana 2022. Kdesi jsem kdysi viděl… Laická pravidla. In: Dufek, Ondřej – Dvořáková, Klára – Beneš, Martin – Mžourková, Hana – Martinkovičová, Barbora – Smejkalová, Kamila – Štěpánová, Veronika (eds.): *Jazyková poradna, dobrý den. O češtině a jejích uživatelích.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny. 69–86.

Mžourková, Hana 2024. Czech and Slovenian Language Consulting: What Do They Tell Us about Language and Language Users? In: Štumberger, Saška (ed.): *Predpis in norma v jeziku. Obdobja 43.* Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani. 225–231.

Nekvapil, Jiří 2009. The integrative potential of Language Management Theory. In: Nekvapil, Jiří – Sherman, Tamah (eds.): *Language management in contact situations: Perspectives from three continents*. Frankfurt am Main: Peter Lang. 1–11.

Nekvapil, Jiří 2012. Some thoughts on "noting" in language management theory and beyond. *Journal of Asian Pacific Communication* 22/2, 160–173.

Nekvapil, Jiří – Sherman, Tamah 2015. An introduction: Language Management Theory in language policy and planning. *International Journal of the Sociology of Language* 232, 1–12.

Uhlířová, Ludmila 1996. Archivace lingvistických dokumentů na počítači (O dopisové a jiné agendě jazykové poradny Ústavu pro jazyk český – u příležitosti půlstoletí její činnosti). Část I. *Naše řeč* 79/4, 171–186.

Uhlířová, Ludmila 1997. "Language service" is also a service for linguistics. *Linguistica Pragensia* 7, 82–90.

Uhlířová, Ludmila – Tomov, Milen 2008. Jazykové poradenství v Bulharsku: blízké a odlišné zároveň. *Naše řeč* 91/4, 206–213.

Pravdová, Markéta 2015. *Jazyková poradna*. Praha: Středisko společných činností AV ČR – ÚJČ AV ČR.

Prošek, Martin 2020. Processes of language enquiries. The case of the Prague Language Consulting Service. In: Kimura, Goro C. – Fairbrother, Lisa (eds): *Language management approach to language problems: Integrating macro and micro dimensions.* Amsterdam: John Benjamins. 197–213. https://doi.org/10.1075/wlp.7.10pro

Prószéky Gábor – Váradi Tamás 2023. A magyar nyelv digitális fenntarthatóságának támogatása. *Magyar Nyelv* 119/4, 482–489. https://doi.org/10.18349/MagyarNyelv.2023.4.482

Riegel, Mareike 2007. *Sprachberatung im Kontext von Sprachpflege und im Verhältnis zu Nachschlagewerken. Unter besonderer Beachtung der Sprachberatungsstelle des Wissen Media Verlages*. Doktori disszertáció. Freiburg: Albert-Ludwigs-Universität Freiburg.

Sántha Kálmán 2015. *Triangulációa a pedagógiai kutatásban.* Budapest: Eötvös József Kiadó.

Scholze-Stubenrecht, Werner 1991. Die Sprachberatungsstelle der Dudenredaktion. *Deutsche Sprache* 19/2, 178–182.

Tolcsvai Nagy Gábor 2025. Összefoglalás. In: Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): *Az élő Akadémia kétszáz éve. A nyelvtudomány és az MTA.* Budapest: Magyar Tudományos Akadémia – ELTE Humán Tudományok Kutatóközpontja. 996–1000.

Tomov, Milen 2023. A typology of the questions on pronunciation in the practice of language consulting. *Balgarski ezik* 1, 43–58. https://doi.org/10.47810/BL.70.23.01.04

Váradi Tamás – Ludányi Zsófia – Kovács Réka 2014. Géppel segített helyesírás. A helyesiras.mta.hu portál készítéséről. *Modern Nyelvoktatás* 20/1–2, 43–58.

Vranjek Ošlak, Urška 2023. Language counselling: Bridging the gap between codification and language use. *Eesti ja Soome-Ugri Keeleteaduse Ajakiri* 14/1, 149–173. https://doi.org/10.12697/jeful.2023.14.1.05

Vranjek Ošlak, Urška 2025. How Effective is AI as a Language Consultant? In: Kosem, Iztok – Jakubíček, Miloš – Medveď, Marek – Zgaga, Karolina – Arhar Holdt, Špela – Munda, Tina – Salgado, Ana (eds.): *Electronic lexicography in the 21st century (eLex 2025) Proceedings of the eLex 2025 conference. Bled, 18–20 November 2025. Lexical Computing CZ s.r.o.* Bled. 499–512.

Zajíc, Zbyněk – Psutka, Josef V. – Zajícová, Lucie – Müller, Luděk – Salajka, Petr 2019. Diarization of the Language Consulting Center Telephone Calls. In: Salah, Albert Ali – Karpov, Alexey – Potapova, Rodmonga (eds.): *Speech and computer. SPECOM 2019.* Cham: Springer. 549–58.

Žaucer, Rok – Marušič, Franc 2009. Jezikovno svetovanje, praksa in ideali. In: Stabej, Marko (ed.): *Infrastruktura slovenščine in slovenistike.* Obdobja 28. Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani. 449–456.

Zilgalve, Evelīna 2025. Latvian Language Standardisation: The perspective of language consultant. In: Judžentytė-Šinkūnienė, Gintarė (ed.): *Language variation, change and standardisation.* Cambridge: Cambridge Scholars Publishing. 169–187.

W1. https://eki.ee/wp-content/uploads/2024/04/standard-of-language-consulting-eng.pdf (Letöltve: 2026. 01. 10.)

W2. https://prirucka.ujc.cas.cz (Letöltve: 2026. 01. 10.)

W3. https://turboscribe.ai/

W4. https://helyesiras.mta.hu/helyesiras/default/hqa (Letöltve: 2026. 02. 17.)

W5. https://www.deepl.com/en/translator